

संस्कृतविभागस्य पाठ्यक्रमाः (वसन्तसत्रम् - 2019)

पाठ्यक्रमस्य कूटक्रमाङ्कः-SKT305

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम्- संस्कृतकाव्यम्

1. रघुवंशम् -
 - प्रथमसर्गः
 - चतुर्दशसर्गः
2. कुमारसम्भवम् -
 - प्रथमसर्गः
 - द्वितीयसर्गः

सन्दर्भग्रन्थसूची -

- ❖ रघुवंशम्, प० हरगोविन्द शास्त्री, चौखम्बा पब्लिकेशन, अंसारी रोड, दिल्ली
- ❖ कुमारसम्भवम्, प्रद्युम्नपाण्डेयः, चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी

व्याख्यानयोजना

व्याख्यानसंख्या	व्याख्यानविषयः	निर्धारितपुस्तकानि
१	मङ्गलाचरणम् काव्यस्य भूमिका च	१
२-३	सुदक्षिणादलीपयोः वनगमनम्	१
४	द्वयोः आश्रमे स्वागतम्	१
५-६	दिलीपस्य दुःखप्रकाशनम्	१
७-८	गुरोः आदेशः	१
९	दुःखस्य कारणम्	१
१०	नन्दिनी-दर्शनम्	१
११-१३	जनन्यौ दर्शनम्	१
१२-१३	लोकापवादः	१
१४-१७	सीतायाः परित्यागः	१
१७-२०	आश्रमे सीतायाः प्रवेशः मुनिना सह संवादश्च	१
२१-३०	हिमालयवर्णनम्	१, २
३१-३४	पार्वत्याः जन्म	१, २
३५-४०	तारकासुरस्य आख्यानम्	१, २

पाठ्यक्रम कूटक्रमाङ्कः-SKT306

पाठ्यक्रमविवरणम्- संस्कृतगद्यम्

श्रेयांकाः- ४

विषयवस्तु

कादम्बर्याम् -

- शूद्रकवर्णनम्
- चाण्डालकन्यावर्णनम्
- शुक्रनासोपदेशः
- महाश्वेतावृत्तान्तः

वासवदत्तायाम् –

- प्रास्ताविकम्
- कन्दर्पकेतुवर्णनम्
- व्याकरणनेव सरक्तपादेन----समाप्तिपर्यन्तम्

सन्दर्भग्रन्थसूची –

१. कादम्बरी, आचार्य शेष राज शर्मा रेग्मी, चौखम्बा पब्लिकेशन, अंसारी रोड, दिल्ली
२. वासवदत्ता, शकरदेव शास्त्री, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

व्याख्यानयोजना –

व्याख्यानां संख्या	व्याख्यानां विषयः	निर्धारितग्रन्थाः
१-२-३-४	संस्कृतगद्यस्य परिचयः, शूद्रकवर्णनम्	१
५-६-७-८	चाण्डालकन्यावर्णनम्	१
९-१०-११-१२	शुक्रनासोपदेशः	१
१३-१४-१५-१६-१७- १८-१९-२०-२१-२२	महाश्वेतावृत्तान्तः	१
२३-२४-२५	वासवदत्तायाः प्रास्ताविकम्	२
२६-२७-२८-२९-३०	कन्दर्पकेतुवर्णनम्	२
३१-३२-३३-३४-३५-३६	व्याकरणनेव सरक्तपादेन----समाप्तिपर्यन्तम्	२
३७-३८-३९-४०	शिक्षकनियंत्रितगतिविधयः	२

पाठ्यक्रम कूटक्रमाङ्कः - SKT311

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम् – भारतीयदर्शनं विशेषतः योगः

योगसूत्रम्

विभाग – क

१. योगसूत्रम्, योगसूत्रस्य रचयिता महर्षिपतञ्जलिः
२. पतञ्जलेः कृतिः, योगपरम्परा, योगसांख्ययोः सामान्य परिचयः

विभाग – ख (समाधिपादः)

१. योगस्य संज्ञा – चित्तवृत्तिनिरोधः,
२. चित्तस्य पञ्चभूमयः
३. वृत्तिः का ? वृत्तेः प्रकाराः
४. त्रीणि प्रमाणानि
५. निद्रा, स्मृतिः, वैराग्यम्
६. समाधि (सम्प्रज्ञातः, असम्प्रज्ञातः)
७. ईश्वरः

८. सवितर्कः, निर्वितर्कः

विभाग – ग (साधनपादः)

१. पञ्चतलेशः (अविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशः)
२. आत्मा, प्रज्ञा
३. अष्टाङ्गयोगः
४. आसनम्
५. प्राणायामः

भारतीयदर्शनम्

विभाग – घ (न्यायवैशेषिकम्)

१. कार्यकारणम्- समवायिकारणम्, असमवायिकारणम्, निमित्तकारणम्
२. वैशेषिकपरमाणुवादः
३. न्यायमते प्रमाणम्, तेषां प्रकाराः
४. न्यायमते प्रत्यक्षः, तेषां प्रकाराः
५. न्यायमते अनुमानम्
६. हेत्वाभासः, परामर्शः
७. वाक्यविवेचनम्- आकांक्षा, योन्यता, सन्निधिः, तात्पर्यम्
८. न्यायमते षोडशपदार्थः

विभाग – ङ (सांख्ययोगः)

१. सत्कार्यवादः
२. प्रकृतिः, गुणत्रयम्
३. सृष्टिक्रमः
४. पञ्चविंशतितत्त्वानि
५. पुरुषबहुत्वम्
६. समाधिः, समाधेः प्रकाराः
७. पञ्चतलेशः
८. अष्टाङ्गयोगः

विभाग- च (मीमांसा)

१. धर्मलक्षणम्
२. भावना, विधेः लक्षणम्
३. वेदः अपौरुषेयः

विभाग – छ (अद्वैतवेदान्तः)

१. ब्रह्म
२. माया
३. अध्यासः
४. अनुबन्धचतुष्टयम्
५. पञ्चीकरणम्
६. मोक्षः

सन्दर्भग्रन्थसूची

- कर्णाटकः, डा. विमला, पातञ्जलयोगसूत्रवृत्तिः, कृष्णदास अकादमी, वाराणसी, 1996
- शास्त्री, पण्डित दुण्डिराज शास्त्री, योगसूत्रम्, चौखम्भा संस्कृत संस्थानम्, वाराणसी, 2009
- आरण्य, हरिहरानन्दः, पातञ्जलयोगदर्शनम्, मोतिलाल बनारसीदास, नई दिल्ली
- उपाध्याय, वलदेव, भारतीयदर्शनम्, चौखम्भा संस्कृत संस्थानम्, नई दिल्ली

व्याख्यानयोजना

व्याख्यानसंख्या	व्याख्यानविषयः	निर्धारितपुस्तकानि
१	योगसूत्रम्, योगसूत्रस्य रचयिता महर्षि पतञ्जलिः	१,२,३

२	पतञ्जले: कृति: , योगपरम्परा, योगसांख्ययो: सामान्य परिचय:	१,२,३
३	योगस्य संज्ञा – चित्तवृत्तिनिरोध:	१,२,३
४	योगस्य संज्ञा – चित्तवृत्तिनिरोध:	१,२,३
५	वृत्ति का ? वृत्ते: प्रकारा:	१,२,३
६	त्रीणि प्रमाणानि	१,२,३
७	निद्रा, स्मृति, वैराग्यम्	१,२,३
८	समाधि (सम्प्रज्ञात, असम्प्रज्ञात)	१,२,३
९	ईश्वर:	१,२,३
१०	सवितर्कः, निर्वितर्कः	१,२,३
११	पञ्चतलेशा (अविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशः)	२,३
१२	आत्मा, प्रज्ञा	२,३
१३	अष्टाङ्गयोग:	२,३
१४	आसनम्	२,३
१५	प्राणायाम:	२,३
१६	कार्यकारणम्- समवायिकारणम्, असमवायिकारणम्, निमित्तकारणम्	४
१७	वैशेषिकपरमाणुवाद:	४
१८	न्यायमते प्रमाणम् , तेषां प्राकारा:	४
१९	न्यायमते प्रत्यक्षः , तेषां प्राकारा:	४
२०	न्यायमते अनुमानम्	४
२१	हेत्वाभास, परामर्श:	४
२२	वाक्यविवेचनम्- आकांक्षा, योन्यता, सन्निधिः, तात्पर्यः	४
२३	न्यायमते षोडशपदार्थः	४
२४	सत्कार्यवाद:	४
२५	प्रकृतिः , गुणत्रयः	४
२६	सृष्टिक्रमः	४
२७	पञ्चविंशतितत्त्वानि	४
२८	पुरुषवद्भुत्वम्	४
२९	समाधिः, समाधे: प्रकारा:	४
३०	पञ्चतलेशा	४
३१	अष्टाङ्गयोग:	४
३२	धर्मलक्षणम्	४
३३	भावना, विधे: लक्षणम्	४
३४	वेदः अपौरुषेयः	४
३५	ब्रह्म	४
३६	माया ३७ अध्यासः	४
३८	अनुबन्धचुष्टयम्	४
३९	पञ्चिकरणम्	४
४०	मोक्षः	४

पाठ्यक्रमविवरणम्- पाणिनीयव्याकरणस्य वैज्ञानिकता
विषयः

- १ शब्दानुशासनम्
- २ वर्णविज्ञानम्
- ३ उच्चारणस्थानानि, प्रयत्नाः वर्णप्रयोगश्च
- ४ सूत्रक्रमबद्धतायाः वैशिष्ट्यम्
- ५ शब्दनित्यत्वम्
- ६ शब्दब्रह्मणः यथार्थस्वरूपम्
- ७ चतुर्विधा वाक्
- ८ सूत्रोच्चारणेन आन्तरिकः व्यायामः रोगनिवृत्तिश्च
- ९ सङ्गणकाय पाणिनीयव्याकरणस्य महत्ता
- १० ध्वनिशिद्धान्तः
- ११ पाणिनीयव्याकरणे असंख्यनूतनशब्दनिर्माणसामर्थ्यम्
- १२ पाणिनिनये संस्कृतेतरभाषाणां व्यवस्था

परिभाषा, अतिदेशः, अधिकारः, पूर्वत्रासिद्धम्, तदन्तविधिः, धातुविज्ञानम्, लकारार्थः, समासविज्ञानम्, तद्धितविज्ञानम्, कृदन्तविज्ञानम्, कारकविज्ञानम्

सन्दर्भग्रन्थाः-

- Ashtadhyayi of Panini, Sumitra M. Katre, Motilal Banarasi Das, New Delhi
- Aspects of Paninian Semantics, C. Rajendran, Motilal Banarasi Das, New Delhi
- The Astadhyayi of Panini, Ram Nath Sharma, Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd. New Delhi
- अष्टाध्यायी, (भागद्वयम्) पं. ईश्वरचन्द्रः, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, दिल्ली।
- अष्टाध्यायी सहजबोधः, पुष्पादीक्षितः, मोतीलाल बनारसी दास, नई दिल्ली।
- व्याकरणशास्त्र का इतिहास, पण्डित युधिष्ठिर मीमांसक, मोतीलाल बनारसी दास, नई दिल्ली
- व्याकरणमहाभाष्यम्, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी।
- वाक्यपदीयम्, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी।
- बलदेव उपाध्याय, संस्कृतसाहित्य का इतिहास, शारदा निकेतन वाराणसी

व्याख्यानयोजना -

व्याख्यानां संख्या	व्याख्यानां विषयाः	निर्धारितग्रन्थाः
१-२	पाणिनीयव्याकरणस्य वैज्ञानिकतायाः सामान्यः परिचयः।	4,7,8
३-४	शब्दानुशासनम्	1,2,3,4
५-६-७-८	वर्णविज्ञानम्	1,2,3,4
९-१०-११-१२	उच्चारणस्थानानि, प्रयत्नाः वर्णप्रयोगश्च	1,2,3,4
१३-१४-१५	सूत्रक्रमबद्धतायाः वैशिष्ट्यम्	1,2,3,4
१६-१७	शब्दनित्यत्वम्	4,7,8

२०-२१-२२	शब्दब्रह्मणः यथार्थस्वरूपम्	4,7,8
२३-२४-२५	चतुर्विधा वाक्	4,7,8,
२६-२७-२८	सूत्रोच्चारणेन आन्तरिकः व्यायामः रोमनिवृत्तिश्च	1,2,3,4
२९-३०	सङ्गणकाय पाणिनीयव्याकरणस्य महत्ता	1,2,3,4
३१-३२-३३	ध्वनिसिद्धान्तः	1,2,3,4
३४-३५-३६	पाणिनीयव्याकरणे असंख्यनूतनशब्दनिर्माणसामर्थ्यम्	1,2,3,4,7
३७-३८-३९-४०	पाणिनिनये संस्कृतेतरभाषाणां व्यवस्था परिभाषा, अतिदेशः, अधिकारः, पूर्वत्रासिद्धम्, तदन्तविधिः, धातुविज्ञानम्, लकारार्थः, समासविज्ञानम्, तद्धितविज्ञानम्, कृदन्तविज्ञानम्, कारकविज्ञानम्	1,2,3,4,7